

Організація та методика роботи з особовим складом

Підручник розкриває широкий спектр напрямків та шляхів вирішення питань щодо організації і методики роботи з особовим складом, його психологічної підготовки, виховної роботи та військової дисципліни, що проводяться командирами всіх рівнів управління в повсякденній діяльності.

Рекомендації із зазначених питань розроблені на основі багаторічного досвіду професорсько-викладацького складу кафедри військової підготовки та командирів артилерійських підрозділів (частин).

Зміст підручника відповідає програмі навчання з відповідної дисципліни «Організація та методика роботи з особовим складом».

**ОРГАНІЗАЦІЯ
ТА МЕТОДИКА
РОБОТИ
З ОСОБОВИМ
СКЛАДОМ**

ПІДРУЧНИК

Видавничий дім
«С К І Ф»
Київ - 2023

УДК 355.233(075.8)
О-64

Організація та методика роботи з особовим складом: підручник/
О-64 В. М. Петренко, М. М. Ляпа, І. В. Леганьков та ін. — Київ: Вид. дім «СКІФ»,
2023. — 414 с.

ISBN 978-966-370-654-2

Підручник розкриває широкий спектр напрямків та шляхів вирішення питань щодо організації і методики роботи з особовим складом, його психологічної підготовки, виховної роботи та військової дисципліни, що проводяться командирами всіх рівнів управління в повсякденній діяльності. Рекомендації із зазначених питань розроблені на основі багаторічного досвіду професорсько-викладацького складу кафедри військової підготовки та командирів артилерійських підрозділів (частин).

Зміст підручника відповідає програмі навчання з відповідної дисципліни «Організація та методика роботи з особовим складом».

УДК 355.233(075.8)

ISBN 978-966-370-654-2

© Петренко В. М., Ляпа М. М., Леганьков І. В. та ін., 2020, 2023.

ЗМІСТ

ВСТУП	С. 6
РОЗДІЛ 1	
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОБОТИ З ОСОБОВИМ СКЛАДОМ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ	11
1.1 Зміст та основні напрямки роботи з особовим складом на сучасному етапі реформування та розвитку Збройних сил України	11
1.2 Правові засади військового будівництва в Україні	19
1.3 Концепція національної безпеки України	53
1.3.1 Національна безпека та національні інтереси держави	53
1.3.2 Воєнний аспект національної безпеки	60
1.3.3 Обороноздатність як важливий елемент воєнної безпеки	69
Навчальний тренінг	74
РОЗДІЛ 2	
ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ З РОБОТИ З ОСОБОВИМ СКЛАДОМ	75
2.1 Завдання та система виховної роботи в підрозділі	76
2.2 Основні принципи виховання, сутність і зміст виховання	77
2.3 Основні напрямки індивідуально-виховної роботи з особовим складом підрозділу	87
2.4 Форми та методи індивідуально-виховної роботи	91
2.5 Основні обов'язки командирів усіх ступенів щодо проведення індивідуально-виховної роботи.	
Планування виховної роботи в підрозділі	95
2.6 Зміст планування основних заходів виховної роботи та зміцнення військової дисципліни	98
2.7 Система роботи командира підрозділу	

щодо зміцнення військової дисципліни та правопорядку	103
2.8 Основний зміст аналізу стану військової дисципліни в підрозділі. Облік дисциплінарної практики в підрозділі	106
Навчальний тренінг.	116

РОЗДІЛ 3

ОСНОВИ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК	118
3.1 Зміст та завдання морально-психологічного забезпечення військ, його складові, їх характеристика	118
3.2 Методи морально-психологічного забезпечення в різних видах бойових дій	135
3.2.1 Морально-психологічне забезпечення оборони	146
3.2.2 Морально-психологічне забезпечення наступу	155
3.3 Науково-психологічні основи вивчення особистості військовослужбовця	170
3.4 Психологічні властивості особистості воїна. Спрямованість особистості військовослужбовця	179
3.5 Особливості прояву темпераменту та характеру військовослужбовця у військово-виховному процесі	210
3.6 Розвиток здібностей військовослужбовця під час навчання та в процесі виховання	227
3.7 Психологічна сутність поведінки військовослужбовців, її нормативна і девіантна форма	232
3.7.1 Основні форми і характеристика девіантної поведінки	250
3.8 Методика вивчення психологічних якостей військовослужбовців	263
Навчальний тренінг	286

РОЗДІЛ 4	
МОРАЛЬНО-ПСИХОЛІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ ТА СЛУЖБИ ВІЙСЬК	288
4.1 Військовий підрозділ як різновид соціальної групи	288
4.2 Основи психології військового управління	301
4.3 Стиль керівництва військовим колективом	319
4.4 Особисті якості командира та їх вплив на управління колективом. Авторитет офіцера	322
4.5 Методи вивчення психології військового колективу	342
4.5.1 Спостереження та експеримент	345
4.5.2 Бесіда, анкетний метод та опитування	352
4.6 Морально-психологічне забезпечення вартової служби	368
Навчальний тренінг	371
ВИСНОВКИ	373
ГЛОСАРІЙ	375
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	412

ВСТУП

Основними завданнями у сфері воєнної безпеки є забезпечення високого рівня морально-психологічної та професійної підготовки особового складу до виконання завдань збройної боротьби за будь-яких умов бойової обстановки.

Реалізація цих вимог передбачає вдосконалення системи підготовки офіцерів кадру та запасу у ВЗВО.

Метою написання навчального матеріалу цього підручника стала необхідність систематизувати накопичений досвід щодо організації та проведення виховної роботи в підрозділах ракетних військ і артилерії Сухопутних військ та в простій, доступній формі розкрити основні питання навчальної програми з відповідної дисципліни для навчання студентів за програмою підготовки офіцерів запасу.

Крім того, досвід показує, що молоді офіцери, випускники ВЗВО досить часто зіштовхуються з проблемами щодо проведення виховної роботи в підрозділі, тобто відчують нестачу досвіду щодо роботи з особовим складом.

Виходячи з цього, автори в навчальному матеріалі підручника висвітлюють питання з основних принципів та методів виховання воїнів, подають методику роботи командирів щодо зміцнення військової дисципліни, інформаційно-пропагандистського забезпечення в Збройних силах України. Також розкривають питання науково-психологічних основ вивчення особистості військовослужбовців та військового колективу, надають рекомендації щодо морально-психологічної підготовки особового складу. Крім того, підручник містить матеріал, що розкриває поняття воєнної політики держави та воєнної доктрини України, Концепцію національної безпеки

України, інші питання, які, на погляд авторів, дадуть можливість усебічно підготувати молодого фахівця до службової діяльності.

Особливе значення в підготовці кадрів для Збройних сил України є озброєння їх теоретичними і практичними знаннями та навичками. Необхідно зазначити, що офіцер у повсякденній діяльності виконує безліч завдань, а це також спонукає до оволодіння знаннями з різних напрямів роботи. Офіцер у військовому колективі є провідником із питань воєнної політики держави. Тому він повинен мати достатні знання щодо ролі воєнної політики в загальній політичній системі держави, воєнної доктрини України, знати сутність воєнної реформи в Збройних силах України.

У підручнику подано матеріал із Концепції національної безпеки України. Знання цього матеріалу дасть можливість тим, хто навчається, ознайомитися з національною безпекою та національними інтересами держави, її воєнним аспектом, поняттям обороноздатності як важливого елемента воєнної безпеки. Правильне тлумачення цих питань сьогодні має велике пізнавальне та виховне значення як для офіцерів, так і для військовослужбовців. Ці питання розкриті в **першому розділі**.

Виховання високих моральних і бойових якостей особового складу, свідомого ставлення військовослужбовців до виконання своїх обов'язків, підтримання статутного порядку в частинах і підрозділах, командирське піклування про підлеглих та особиста відповідальність кожного за виконання статутних вимог – основні пріоритети виховної роботи в підрозділах.

Другий розділ підручника розкриває ці пріоритети, показує принципи й методи виховання воїнів, аналізує роботу командира підрозділу щодо зміцнення військової дисципліни та методика роботи з аналізу стану військової

дисципліни. Автори підручника звертають увагу, що серед багатьох форм і методів виховання воїнів важливе місце належить індивідуальній виховній роботі, враховуючи її дієвість у вихованні та неможливість охопити масовими формами виховної роботи весь особовий склад.

У сучасних умовах, щоб правильно проводити навчання та виховання підлеглих, офіцер повинен бути не лише добре підготовленим у військово-технічному відношенні й володіти певними знаннями психології та педагогіки, культурою взаємовідносин військовослужбовців.

Оскільки людина є головною ланкою в системі бойової готовності військ, важливе значення набуває здатність офіцерів уміло вести виховну роботу, грамотно впливати на особистість у військовому колективі та на військовий колектив, знати науково-психологічні основи вивчення воїнів, їх характеристики взаємовідносин, причини виникнення негативних явищ (девіацій) у військових колективах і методи роботи щодо профілактики правопорушень.

Третій розділ висвітлює питання морально-психологічної підготовки особового складу та морально-психологічного забезпечення в процесі підготовки та виконання бойових завдань у різних видах бойових дій. Показаний досвід цієї роботи під час бойових дій у локальних війнах та під час проведення антитерористичної операції на Сході України. Розкриті також питання науково-психологічних основ вивчення особистості військовослужбовця, особливості прояву темпераменту та характеру військовослужбовця у військово-виховному процесі, управління психологічною підготовкою підрозділів. У розділі достатньо повно розкриті ці та інші питання.

Управління військовим колективом є дуже складним

видом діяльності офіцера. Управлінські аспекти охоплюють усі різновиди службових обов'язків і насамперед пов'язані з навчанням та вихованням особового складу. Рішення командира є основним структурним моментом циклу управління і повинно бути завжди обґрунтованим. Для ефективного вирішення завдань управління підрозділами командир повинен у різних формах управлінської діяльності використовувати сучасні науково обґрунтовані методи управління та мати відповідний характер і стиль складного мистецтва управління. **У четвертому розділі** підручника подано матеріал, де розкриті питання змісту й методів управління, характер та стиль управлінської діяльності командира, показані основи психології військового управління.

До того ж звернена увага на особливе значення для командира підрозділу посилення на керівні документи з питань організації служби військ, основними з яких є:

- організація вартової та внутрішньої служб;
- підготовка особового складу донесення служби у варті;
- морально-психологічне забезпечення вартової служби.

Таким чином, основною метою написання цього підручника є надання допомоги слухачам, курсантам, командирам підрозділів, професорсько-викладацькому складу відповідно до завдань, які вони виконують, щодо вивчення та практичного застосування матеріалу підручника в навчальному процесі та повсякденній службовій діяльності.

Автори сподіваються, що знання матеріалу підручника та використання порад і рекомендацій дозволять підвищити рівень професійної підготовки офіцерів кадру та запасу в Збройних силах України.

Автори висловлюють щире вдячність рецензентам:

доктору психологічних наук, завідувачеві кафедри загальної та практичної психології Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя В. М. Папучі, кандидату військових наук, професорові кафедри військової підготовки Сумського державного університету П. Є. Трофименку за поради і зауваження, які вони надали під час рецензування рукопису підручника.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОБОТИ З ОСОБОВИМ СКЛАДОМ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

1.1 Зміст та основні напрямки роботи з особовим складом на сучасному етапі реформування та розвитку Збройних сил України

На сучасному етапі реформування та розвитку Збройних сил України сутність роботи з особовим складом полягає в цілеспрямованому, активному і всебічному процесі впливу на свідомість та світогляд військовослужбовців із метою формування патріотизму, національної гідності, почуття любові до України та її Збройних сил, вірності українському народу та усвідомлення кожним захисником Вітчизни особистої відповідальності за виконання вимог Військової присяги, статутів, наказів командирів і своїх службово-посадових обов'язків. Ця робота здійснюється відповідно до вимог Конституції та законів України, Воєнної доктрини України, актів Президента України – Верховного Головнокомандувача Збройних сил України і Кабінету Міністрів України і є невід'ємною складовою повсякденної діяльності військ. В основу цієї діяльності покладений насамперед багатовіковий досвід, що базується на традиціях духовності й волелюбності нашого народу в його боротьбі за свободу та незалежність.

Основним завданням роботи з особовим складом щодо морально-психологічного забезпечення в Збройних силах України як одного з основних напрямків діяльності

органів військового управління є проведення у військах державної політики щодо забезпечення обороноздатності держави, національної безпеки в цілому.

Робота з особовим складом пов'язана з військовим вихованням, під яким розуміють процес цілеспрямованого, систематичного, організованого і планомірного впливу на свідомість, пізнавальну, емоційно-вольову та мотивуючу сфери особистості військовослужбовця з метою формування в нього наукового світогляду, високих моральних, громадянських і військово-професійних якостей для забезпечення всебічного й гармонійного розвитку його особистості та ефективного виконання ним службових обов'язків в умовах мирного і воєнного часу.

Зміст роботи з особовим складом розкривається через складові, напрямки та завдання, на основі яких формуються функціональні обов'язки посадових осіб органів військового управління щодо реалізації змісту цієї роботи.

Діюча система роботи з особовим складом щодо морально-психологічного забезпечення має такі складові:

- морально-психологічне забезпечення бойової і мобілізаційної готовності військ, бойового чергування, бойової служби, оперативної та бойової підготовки, специфічної діяльності військових формувань;
- морально-психологічне забезпечення військової дисципліни та профілактику правопорушень;
- інформаційно-пропагандистське забезпечення;
- культурно-просвітницьку роботу;
- військово-соціальну роботу.

Виховання особового складу Збройних сил України обумовлене запитами військової практики, специфікою завдань, які виконують військові частини та підрозділи як у мирний час, так і в бойових умовах. Виховну роботу в підрозділі проводять в умовах постійної бойової

готовності, безумовного виконання вимог військової дисципліни і встановленого порядку, вона передбачає особливу цілеспрямованість та організованість.

Суб'єктами виховного процесу в підрозділі є командири підрозділів, офіцери виховної роботи, самі військові колективи.

Об'єктами виховного впливу є всі військовослужбовці, які мають певні знання, навички, вміння, погляди, життєвий досвід.

Мета виховання випливає з вимог суспільства, держави до військовослужбовців ЗСУ та характеру сучасної війни. Основна мета виховання – підготовка високопрофесійного військовослужбовця, здатного успішно вести бойові дії.

Складовими частинами процесу виховання військовослужбовців є:

- ідейно-політичне виховання;
- військове виховання;
- правове виховання;
- естетичне виховання;
- фізичне виховання.

Основу структури виховання як процесу становлять:

- суб'єкт виховання (офіцери, військові колективи);
- об'єкт виховання;
- система відносин;
- впливи;
- зв'язки між цими поняттями.

Військова педагогіка затверджує принципи виховання особового складу Збройних сил України. Принципи виховання – це науково обґрунтовані, вихідні керівні педагогічні положення, які набрали форми нормативних вимог, обов'язкові для діяльності будь-якого вихователя, на основі яких виконується вся виховна

діяльність.

У сучасній військовій педагогіці обґрунтована система принципів виховання:

- науковість та цілеспрямованість виховного впливу;
- виховання в процесі військової діяльності;
- виховання військовослужбовців у колективі і через колектив;
- індивідуальний і диференційований підхід;
- поєднання вимог до військовослужбовців із повагою до їх особистості та турботою про них;
- опір на позитивне в особі воїна і військового колективу;
- єдність, злагодженість виховних впливів.

Органи з роботи з особовим складом призначені:

- для реалізації завдань гуманітарного і соціального розвитку та військового виховання у Збройних силах України (далі – Збройні сили);
- організації та здійснення морально-психологічного забезпечення підготовки та застосування військ (сил), виховної та ідеологічної роботи.

Органи з роботи з особовим складом своєю діяльністю здійснюють відповідно до вимог Конституції України, законів України, статутів Збройних сил України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, наказів та директив Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних сил України.

До органів (структурних підрозділів, посад) з роботи з особовим складом належать:

- Головне управління з роботи з особовим складом Збройних сил України (далі – Головне управління);
- відділи (відділення, групи, посади) з роботи з особовим складом в окремих структурних підрозділах

Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних сил України та органів військового управління, підпорядкованих Генеральному штабу Збройних сил України;

– управління з роботи з особовим складом оперативних командувань та Командування Військово-Морських сил Збройних сил України;

– відділи (відділення, групи, посади) з роботи з особовим складом військових закладів вищої (далі – ВЗВО), військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти (далі – ВНП ЗВО), військових ліцеїв (далі – ВЛ) у системі військової освіти, науково-дослідних установ Збройних сил, Головного військово-медичного клінічного центру «Головний військовий клінічний госпіталь», військово-медичного клінічного центру (регіону, професійної патології);

– відділи (відділення, групи, посади) з роботи з особовим складом з'єднань, навчальних центрів, бригад, полків, окремих військових частин;

– посади з роботи з особовим складом військового комісаріату;

– Управління (відділи) з виховної та соціально-психологічної роботи видів Збройних сил України (армійських корпусів, повітряних командувань) до їх розформування;

– Автономної Республіки Крим, обласних військових комісаріатів, Київського міського військового комісаріату;

– посади з роботи з особовим складом кораблів (1, 2, 3-го рангів);

– посади з роботи з особовим складом батальйонів (дивізіонів);

– посади з роботи з особовим складом рот (батарей);

– посади з роботи з особовим складом у національних контингентах із підтримання миру та безпеки.

Основними завданнями органів з роботи з особовим складом є:

– здійснення завдань гуманітарного та соціального забезпечення у військах (силах);

– організація морально-психологічного забезпечення приведення (відмобілізування) військ (сил) у бойову готовність, виконання завдань бойового чергування, бойової служби;

– організація психологічної підготовки та психологічної роботи з військовослужбовцями (резервістами), формування в них стійкості та психологічної готовності до виконання завдань за призначенням;

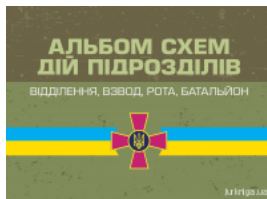
– вивчення та прогнозування морально-психологічного стану особового складу, забезпечення стану військової дисципліни у військах (силах), організація індивідуальної роботи з військовослужбовцями, надання їм психологічної допомоги та консультивання;

– виявлення причин та соціально-психологічних передумов скоєння правопорушень, особливо пов'язаних із порушеннями статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями, їх загибелі і травмування, зокрема внаслідок суїцидальних вчинків, проведення заходів щодо профілактики та корекції їх поведінки;

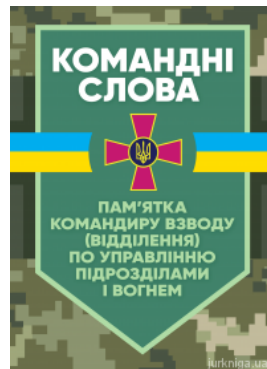
– аналіз суспільно-політичної обстановки в районах дислокації військ (сил), її вплив на морально-психологічний стан особового складу, забезпечення нейтралізації впливу негативних факторів;

– організація занять із воєнно-ідеологічної підготовки та інформаційна робота з військовослужбовцями,

Книги, які можуть вас зацікавити

Альбом схем дій підрозділів (відділення, взвод, рота, батальйон)

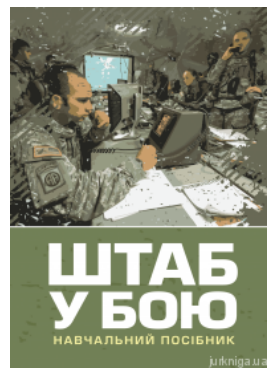
Командні слова (пам'ятка командира взводу (відділення) по управлінню підрозділами і вогнем)

Військове документування та діловодство

Робота штабу тактичної ланки з організації бою (дій)

Штаб у бою

Сугестивні технології маніпулятивного впливу

Перейти до галузі права
Військове право

[Перейти на сайт](#) →